

СОҒИН СИГИРЛАР ТУЁҚ КАСАЛЛИКЛАРИНИНГ ЭТИОЛОГИК ОМИЛЛАРИ

Ф.А.Худоёрова,

ветеринария врач, Navruz International Group

E-mail: feruza.vetuz@gmail.com

Х.А.Хамдамов,

*бошқарма бошлиғи, Ўзбекистон Республикаси ветеринария ва чорвачиликни
ривожлантириш давлат қўмитаси, Тошкент*

Resume The article presents the results of studies on necrobacillosis etiology of dairy cows. The proposed etiology was tested in various regions of the country in the conditions of farms with high productive dairy cattle.

Калим сўзлар: *некробактериоз, Гоштин-Фриз, таиҳислаш, резистентлик, асептик пододерматит, ламинит, эрозия, оқсоқланиш патоген, паталогоанатомик.*

Интенсив соғин чорва молларини етиштириш сигирларнинг организми учун фавкулдда жиддий ҳолатларни келтириб чиқаради. Айниқса, бу ҳолатлар туёқ ва оёқ касалликларининг келиб чиқишига сабаб бўлади. Табиийки, шикастланишлар, оёқлардаги инфекциялар, нотекис юза ҳамда қаттиқ полларнинг туёқ ва оёқ касалликларига чалиниш даражасига бўлган таъсири юқори. Бирок, олимларнинг сўнгги тадқиқотлари ҳамда сут ишлаб чиқарувчи илғор мамлакатлари тажрибаларининг далолат беришича, бу касалликлар, асосан, организмдаги модда алмашинуви бузилишининг оқибатида юзага келар экан.

Хусусан, сигирлар рациониддаги шакар-оқсил мувозанатининг бузилиши туёқ касалликларининг бошланғич сабаби ҳисобланади. Глюкоза сигирлар учун қувват манбаи бўлиб, лактация (сут келиш) даврида сигир жигари суткасига 4-6 кг гача глюкоза ишлаб чиқаради. Бу миқдордаги глюкозани синтез қилиш учун эса бошланғич модда зарур бўлади, айнан шунинг учун ҳам сигир рационига юқори қувватли емлар (озуқавийлиги 70% гача бўлган), жумладан, концентратлар (омухта ем), яъни крахмал (қўшимча углевод) ва оқсил (протеин) қўшишга тўғри келади ва бунда оқсил мувозанати бузилади. Оқибатда, сигир катта қориннинг микрофлораси юқори таркибли крахмални қайта ишлай олмай қолади. Сут кислотаси (лактат) кучли авж билан ишлаб чиқарила бошлайди, катта қорин ичидаги моддалар кислотавийлиги 5,5 гача (ва ундан паст миқдорга) тушиб кетади, ацидоз келиб чиқади.

Катта қорин ацидози хайвонларни боқиш қоидаларининг бузилиши, рацион мувозанатига риоя қилмаслик ёки паст сифатли емлардан фойдаланиш оқибатида келиб чиқадиган йирик қорамолларнинг энг кенг тарқалган касалликларидан биридир. Ацидоз – бу катта қориндаги юқори кислотавийлик

бўлиб (рН 6,0 ва ундан паст), у кислотанинг (БЁК) ортиқча ишлаб чиқарилиши ва сўлакнинг етарлича чиқарилмаслиги билан боғлиқ.

Олимларнинг тадқиқотларига кўра, саноат технологиялари асосида боқиладиган юқори маҳсулдорликка эга бўлган сигирларнинг 50%гача бўлган қисми ацидиознинг клиник ва яширин шакли билан касалланган. Бошқа касалликларни ҳисобга олмаган ҳолда, фақатгина яширин (латент) ацидознинг ўзи ҳар бир сигирдан олинадиган сутнинг йилига 1200 кг га камайиб кетишига сабаб бўлади.

Катта қорин ичидаги кислотавийлик даражаси ортиб кетган ҳолатда целлюлозалитик ва бошқа фойдали бактерияларнинг ҳаёт фаолиятига барҳам берилади. Ўлаётган бактериялардан гистамин ажралиб чиқади ва у қон орқали бутун организм бўйлаб тарқалиши жараёнида қон капиллярлари тикилиб қолиши оқибатида энергия етишмовчилиги юз беради ҳамда органлар ва тўқималарда, хусусан, туёқ остида яллиғланишни келтириб чиқаради. Бу эса туёқларнинг клиник касаллиги бўлган ламинитга олиб келади.

Қонда глюкоза миқдори кескин камайиб кетиши кузатилади. Глюконеогенез, яъни организмнинг ёғ тўқималаридан қонга ёғ кислоталари туша бошлаши (уларнинг концентрацияси бирданига 3 баробарга ортиб кетиши) юзага келади. Жигарда ёғ хужайраларининг ортиқчалари тўплана бошлайди, ёғли жигар синдроми юзага келади ва унинг глюкозани синтезлаш қобилияти пасаяди, оқибатда унинг иш самарадорлиги пасайиб кетади.

Ёғдан глюкозани синтезлаш асносида кетон моддалари ажралиб чиқади, кетоз ҳосил бўлади. Кетон моддалари қонда тўпланиб бориши билан организм заҳарлана боради ва у иштаҳанинг ёмонлашувига олиб келиши баробарида тирик вазн кескин камая боради (суткасига 3 кг гача) ва сут ишлаб чиқариш пасаяди.

Ҳайвонларнинг организмда концентратлар кўпайиб кетса, ҳазм қилиш мароминини ишдан чиқарувчи ва организмни заҳарлаш хусусиятига эга бўлган оксилнинг лектин-гетероген гуруҳи ҳосил бўлади.

Охирги йиллардаги тадқиқотларнинг яққол кўрсатиб беришича, айнан лектинларнинг заҳарлилиги, уларнинг ҳазм қилиш ферментларини тўсиб қўйиш хусусияти ҳайвонларнинг ҳазм қилиш жараёнининг бузилиши, иммунитетининг пасайиши ҳамда касаллик келиб чиқишининг асосий сабаби ҳисобланади. Оксил табиатига эга бўлгани учун улар бойитилган емларда (омухта ем, кунжараларда), хусусан дуккакли аралашмалар таркибида энг кўп миқдорда бўлади.

Шундай қилиб, озиклантириш мувозанатининг бузилиши чорва моллари оёқларидаги капиллярларнинг тикилиб қолишини келтириб чиқаради ва у ўз навбатида орган ва тўқималарда, асосан, туёқларда энергия етишмовчилиги ва яллиғланишга олиб келади, унинг оқибатида эса туёқлар клиник касалликка чалинади. Бутун дунёдаги йирик шохли чорва моллари туёқ касалликларидан жабр кўради, бу эса кўпроқ маҳсулдорлиги юқори бўлган соғин сигирлар наслларида кўзга ташланади. Чорва молларининг саломатлиги ёмонлашуви сабабли туёқ касалликлари соғин чорва молларидаги сутни 27%га камайтириб юборади. Улар маститдан кейин иккинчи ўринда туради ва кўпинча касалликлар туёқлардан елинга ўтади ва у даволаниши қийин бўлган маститларни келтириб чиқаради.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Банников В. Педилайн – новый подход к инфекционному заболеванию копыт// Биоинфо.– 2007. – №4. – С.15-16.
2. Козий В.И. Ламиниты как основные этиологические факторы язв подошвы у высокопродуктивных коров // Вет. медицина: міжвід. тем. наук. зб. – Харків, 2005. – Вип. 85. – №1. – С. 533-537.
3. Макаев Х.Н.. Некробактериоз КРС в регионах Поволжья и Урала// Вет. медицина: міжвід. тем. наук. зб. – Харків, 2005. – Вип. 85. – С. 1256-1258.
4. Мищенко В.А., А.В. Мищенко. Болезни конечностей у высокопродуктивных коров// Вет. патол. – 2007. – №2. – С. 138 – 143.
5. Татарчук О.П. Усовершенствованная схема борьбы с некробактериозом КРС // Вет. жизнь. – 2005. – №4. – С. 5-8.
6. Hofer E.. Suppurative Myositis durch Fusobacterium necrophorum Bioar A bei einem Tier// Tierarzt. Umschau. – 1994. – №49. – С.487-491.
7. Holirek B. Increase in histamine concentration in ruminal fluid of cattle after experimental induction of ruminal acidosis and its effect on hoof morphology// XXII World Buatrics Congress. – Hannover, 2002. – P.216.